

◆◆◆ TÖRÖK CSABA

A papság teológiája*

Történeti gyökerek és távlatok

Az Esztergomi Érseki Ósrégi Papnevelő Intézet (*Seminarium Antiquum*) 450 éves nagyszombati alapításának az évfordulója alkalmat kínál arra, hogy elgondolkodjunk a papi identitásról egykor és ma. A teológiatörténeti és hittani megfontolások segíthetnek mai korunk jobb megértésében és a jövőre irányuló útkeresésünkben is. Ezért jelen írásunkban arra teszünk kísérletet, hogy felvázoljuk a papság teológiájának alakulását az elmúlt évszázadokban, főként a Katolikus Egyház két nagy egyetemes zsinatának (Tridentinum és II. Vatikánum) tükrében, s ezen az alapon állva fogalmazzuk meg a választ a mindig újként ható kérdésre: Ki a pap? Ki a pap az Egyházban? Ki a pap a hívek és minden ember számára?

I. TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK: AZ ÚJKOR ÉS A REFORMÁCIÓ

Mielőtt a kortárs teológiai fejleményeket szemügyre vennénk, vissza kell térnünk ahhoz a szellemi forrásvidékhez, amely mind a mai napig alapvetően határozza meg nem csak hittudományos gondolkodásunkat, de egész nyugati civilizációnkat: a reformációról van szó, melynek keretében az újkort szülő kérdések, humanista bölcséleti megfontolások utat találtak a hitről folytatott reflexió birodalmába. A papság konkrét tematikája kapcsán is mérőföldkő ez, hiszen a hívek „általános papságának” a gondolata ekkor bukkan fel első ízben, mégpedig Luther Márton teológiájában.¹ A fogalom kifejtésé-

* Konferencia-előadás az Esztergomi Hittudományi Főiskola és az Érseki Papnevelő Intézet alapításának 450. évfordulóján, Esztergom, 2017. április 27. Az előadás szerkesztett változata.

¹ E téma vonatkozásában érdemes tanulmányozni a lutheri reformáció 500. évfordulója kapcsán a német evangélikus és katolikus közösségek által kezdeményezett *2017 gemeinsam unterwegs* című projekt zárásaként megjelent dokumentumot, illetve az ahhoz kapcsolódó kommentárokat, amelyek kortárs kontextusban értékelik Luthernek az általános papsághoz kapcsolódó téziseit. A dokumentum elérhető: www.2017gemeinsam.de (2017. 09. 05.). Az általános papságról lásd: <http://www.2017gemeinsam.de/?id=129> (2017. 09. 05.) – itt megtalálhatók a fő tételmondatok, pontos könyvészeti hivatkozásokkal.

re, tartalmának elemzésére itt nincs módunk, azt azonban mindenképpen hangsúlyoznunk kell, hogy lefektetésre kerül egy olyan újfajta megközelítés alapja, amely végül visszahat az Egyháztól, a papságról, a hívői mivoltól vallott meggyőződéseinkre. A fő papi funkció inntól kezdve már nem annyira a liturgikus-szentségi szolgálat, hanem az ígéhirdetés. A két „alapszakramentum”, a keresztség és az úrvacsora ugyan továbbra is fennmarad, de az egyházként való lét fő ismervévé sokkal inkább az Írás „hiteles”, „egészséges” hirdetése válik. Nem véletlen, hogy a szakirodalom gyakran a „kérügmaticus” jelzővel illeti a lutheri s az ennek nyomdokain járó egyháztanokat.

A Katolikus Egyház a Trienti Zsinaton (1545–1563), illetve az azt követő teológiai éledés korában kristályosította ki saját választát, a papságról vallott hitét. A megközelítés alapvető keretét a klerikátus és a laikátus világos elkülönítése képezte, ami csakis a lutheri általános papság által felvetett problematika keretében értelmezhető helyesen: nem annyira a klerikusi privilegizáltság kiemelése ugyanis itt a fő cél, hanem a szolgálat szentségi karakterének védelmezése,² s annak kiemelése, hogy bár a keresztség valóban Krisztushoz kapcsol minden keresztényt (aki királyunk, főpapunk, prófétánk), ontológiai, lényegi különbség van az így nyert általános hívői küldetés s a felszentelt szolgálattévők *munusa* és *officiuma* között.³ Ez egyébiránt nem is lehet másként, hiszen a Tridentinum több ponton újra és újra visszatért a patrisztikus meggyőződéshez, miszerint a szentségek a dolgok *objektív* rendjében teljesülnek be: *ex opere operato*, a végbevitt cselekvésből, s nem a végbevívő személyes életszentségének a függvényében érvényesek és érvényesülnek.⁴ A papság esetében ez azt eredményezte, hogy megerősítést nyert e szentség *character*t (eltörölhetetlen szentségi jegyet) adó volta, amely kegyelmi alapzata mindennemű papi ténykedésnek.⁵ Ez természetesen magával hozta annak középpontba állítását is, hogy a hierarchikus szolgálat⁶ egészen kiváló s másához nem hasonlítható módon járul hozzá az Egyház felépüléséhez és életéhez. A zsinati víziót szépen összegzi a következő részlet:

² Lásd: DH 1766.

³ Ez teljesen világos a XXIII. szessziónak az egyházi rend szentségéről szóló dokumentumában: „Hogyha valaki azt állítja, hogy minden keresztény egyformán az Újszövetség papja, vagy mindenki egyenlő lelki hatalommal van ellátva, akkor semmi egyebet nem tenne, mint hogy az egyházi hierarchiát is összekeverné [6. kánon], amely pedig »rendezett seregek élcsapata« [vö. Én 6,3]. Így Szent Pál tanítása ellenére mintha mindenki apostol, mindenki próféta, mindenki evangélista, mindenki pásztor, mindenki tanító lenne [vö. 1Kor 12,29; Ef 4,11]” (DH 1767).

⁴ A II–IV. század nagy vitáiban, az eretnekkeresztelések kapcsán forrt ki ez a definitív formula, szemben azokkal a szélsőséges álláspontokkal, amelyek a keresztelő személyes ortodoxiájától, életszentségétől tették függővé a keresztség érvényesülését, s éppen ezért adott esetben megkö-

Isten rendeléséből az áldozat és papság úgy össze van kötve, hogy mindkettő megvolt mind a két szövetségben. Ha tehát az Újszövetségben az Oltáriszentség szent áldozatát a katolikus Egyház az Úr rendelése szerint mint látható áldozatot kapta meg, akkor azt is vallani kell, hogy abban egy új, látható és külső papság létezik [1. kánon], amelybe a régi papság átalakult [vö. Zsid 7,12]. Igazolja a Szentírás, és ezt mindig tanította a katolikus Egyház hagyománya, hogy ugyanaz az Üdvözítő Urunk alapította ezt is [3. kánon], és az apostoloknak és utódaiknak a papságban átadta a hatalmat teste és vére átváltoztatására, felajánlására és kiosztására, valamint a bűnök megbocsátására vagy megtartására is [1. kánon]. (DH 1764)

A Tridentinum tanításának átadásában és a hívek körében való elterjesztésében kulcsszerepet játszott a *Római Katekizmus*, mely az elkövetkezendő korok számára is utat jelölt ki. Ebben nyer megfogalmazást a jól ismert katolikus meghatározás: „...a püspökök és a papok mintegy Isten tolmácsai és küldöttei, akik az Ő nevében tanítják az embereknek az isteni Törvényt és az életre vonatkozó parancsolatokat”.⁷

A „személyes képviselőnek” (*in persona Dei*, illetve *Christi*) a látásmódja a barokk teológiában és lelkiségben két fő pólust eredményezett:

- 1.) A felszentelt papság fő funkciója a krisztusi áldozat jelenvalóvá tétele, szentségi megújítása.
- 2.) Ezért a papságnak törekednie kell arra, hogy életvitelében, a nép körében nyújtott tanúságtételében a lehető legjobban azonosulnia kell Jézus Krisztus személyével.

Amennyiben ez a megközelítés végletessé válik, természetesen szélsőséges klerikalizmust eredményez, aminek negatív hatásait láhattuk, láthatjuk a teológiatörténetben. Ugyanakkor azt sem feledhetjük, hogy ily módon világos és erőteljes papkép bontakozik ki, amelynek a következő főbb hangsúlyaival számolhatunk:

---

vetették a már megkereszteltek újrakeresztelését. A hitnek ez az alapelve végül a nicea-konstantinápolyi hitvallásban is megszövegezést nyert: „vallom az egy keresztiséget a bűnök bocsánatára”.

⁵ „Mivel az egyházi rend szentségében, mint a keresztiségben és a bérálásban is, eltörölhetetlen jegyet kap az ember [4. kánon], amelyet sem kitörölni, sem elvenni már nem lehet, joggal ítéli el a szent zsinat azok véleményét, kik azt állítják, hogy az Újszövetség papjai csak valami időszakos hatalommal bírnak, és hogy az egyszer szabályszerűen fölszenteltek újból laikussá lehetnek, ha nem gyakorolják Isten igéjének hivatalát [1. kánon]” (DH 1767).

⁶ A szolgálat hierarchikus természetéről lásd: DH 1765.

⁷ Lib. II., cap. 7, 2. Idézve a következő kiadás alapján: *Catechismus Romanus* (Bassani 1739).

- 1.) A papság a nép képviselőjében, a népert mutatja be a szentségi áldozatot (Eucharisztia), s ily módon egészen sajátos és kiváló küldetéssel bír Isten művében.
- 2.) A pap ezért egyedi módon, a megkereszteltségből fakadó általános megszenteltségen túlmutató módon részesül Krisztus papságában, s ebből kifolyólag egyedi szentséget hordoz (amely természetesen ontológiai természetű, s nem jelenti azt, hogy a papok mint személyek szükségszerűen és mindenestül az életszentség szükségszerű példaképei lennének).
- 3.) Az isteni valóság ezért privilegizált módon van jelen a papi életállapotban. Ez magyarázza egyébiránt a *cölibátus* mint mennyei létállapot kötelezettségének szilárd megőrződését.

A Tridentinum örökségének hatalmas hatástörténetében meg kell említenünk XX. századi példaként XII. Piusz pápa *Mediator Dei* kezdetű enciklikáját, amely a papságról szólva a következő megfogalmazással él:

Jézus Krisztus látható és külsőleg érzékelhető papi hatalma nem egyetemesen, általánosan és meghatározatlanul öröklődik az Egyházban, hanem az egyházi rend lelki átszármazása révén száll át az erre kiválasztott emberekre. Az egyházi rend pedig egyike a hét szentségnek, és nemcsak ahhoz ad kegyelmet, hogy valaki papi hivatásához méltóan élhessen, hanem eltörölhetetlen jegyet vés a lélekbe, mely a papot Jézus Krisztus papi hatalmában részesíti és alkalmassá teszi arra, hogy végrehajtsa azokat a hivatalos vallási cselekményeket, amelyek Isten rendeléséből az embereket megszentelik és Istent megdicsőítik. (nr. 41)

Az enciklika kapcsán utalnunk kell még egy érdekességre: mivel a lutheri gyökerű reformatori teológia a keresztség szentségéből, az ott nyert szentségi kegyelemből eredeztette és eredezteti a hívek általános papságát, XII. Piusz reflektált a két szentség (keresztség és papság) sajátos viszonyára. Mivelközben kifejtette e kettő különbözőségét, rámutatott egy közöttük fennálló sajátos analógiára is, amely a kiválasztás vagy elkülönítés szavakkal írható le: míg a keresztség az emberiség nagy tömegéből emeli ki a keresztényeket, addig a papság a hívek soraiból különíti el a felszentelteket. Ily módon a sok-kevés közötti viszony más és más módon, de mindkét szentség esetben egyértelműen és karaktert adó módon valósul meg (lásd: uo. nr. 42).

⁸ BENEDICTUS XVI, *Iter apostolicum in Germaniam: in urbe Friburgo Brisgavorum ad catholicos christifideles rem pastorem curantes*, in AAS 103 (2011) 674–679, itt: 677.

II. A II. Vatikáni Zsinat megújult papság-teológiája

A papság kérdésének a II. Vatikánumon (1962–1965) történt megvizsgálása kapcsán utalnunk kell a konkrét előzményekre, amelyek kiváltották a megújult érdeklődést. Két fő terepet kell elkülönítenünk:

- 1.) *Külső tényezők.* A nyugati társadalmakban és kultúrában gyökeres változások játszódtak le az újkorban, melyeket két kulcsfogalommal jellemezhetünk: *szekularizáció* és *pluralizáció*. Az első a *sacrum* és a *profanum*, az *aeternitas* és a *saeculum* korábban nem tapasztalt elkülönítését hozta magával. Hogy itt nem mindenestül negatív vagy kizárólag romboló folyamatról van szó, azt XVI. Benedek pápa egy igen mélyen szántó és élesen látó beszéde is megmutatta, amikor így fogalmazott:

A szekularizációk – legyen szó az egyházi javak elkobzásáról, vagy a privilégiumok s más hasonlók eltörléséről – ugyanis mindannyiszor az egyház mélyreható elvilágitlanítását jelentik, amely eközben apránként lecsupaszodik világi gazdagságától, és újra teljesen magára ölti a világi szegénységet. Ily módon osztozik Lévi törzsének sorsában, amely az Ószövetség beszámolója szerint Izrael egyetlen törzseként nem vett birtokba örökségül földet, hanem csakis magát Istent, az ő szavát és az ő jelét nyerte osztályrészül. Istennel együtt osztozott minden egyes történelmi pillanatban a szegénység elvárásában. Megnyílt a világ felé, hogy eloldja magát anyagi kötöttségeitől, és ily módon lett missziós tevékenysége újból hitelessé.⁸

Pluralizáció alatt pedig az emberi valóság sokrétűségének tudatosulását, az eltérések realizálását kell értenünk, amelynek szintén vannak pozitív és negatív vetületei. E „sokfélevé válás” első lépcsőfokának a felekezeti pluralizációt tekinthetjük a XVI. század során, mely mára a legeltérőbb társadalmi, kulturális, politikai vagy szellemi szinteken is egyértelműen láthatóvá vált.⁹

- 2.) *Belső tényezők.* A XX. század teológiai érlelődést is magával hozott, aminek főbb elemei közül mindenképpen ki kell emelnünk a liturgikus, a patrisztikus és a biblikus mozgalmakat, melyek megannyi új szemponttal szolgáltak a papság lényegének, szerepének és jelentőségének értékeléséhez. Az egyházi életben ezen felül megjelentek újfaj-

⁹ A témához lásd: SCHWÖBEL, C., art. *Pluralismus. II. Systematisch-theologisch*, in *Theologische Realenzyklopädie* (Berlin-New York 1996) 26, 724–739.

ta mozgalmak, lelkiségek, ifjúsági vagy egyéb szövetségek, melyek hozzájárultak a világiak küldetésének (újra)felfedezéséhez s megkövetelték a laikátus szerepének újragondolását. E téren mindenképpen fontos kiemelnünk azt az újfajta jelentőséget, amelyre a keresztség és a bérálás szentsége szert tett, egyre kiemeltebb követelve meg minden megkeresztelt küldetéstudatának feléledését, a tanúságtétel és az igehirdetés igényének tudatosulását.¹⁰

Ezen előzmények tükrében mérhetjük fel a *Lumen gentium* kezdeti dogmatikus konstitúció víziójának a jelentőségét. Ennek a dokumentumnak alapköve volt az új kiindulópontból kidolgozott ekkleziológia, mely megannyi vitára adott okot a zsinati aulában. Szemben a klasszikus megközelítéssel, mely a szolgálatok hierarchikus rendjében vizsgálta az Egyházat (pápa–püspökök–papság–szerzetesek–világi hívek), itt az Egyház misztériumát bemutató első fejezet után az Isten népéről szóló résszel találkozunk (nr. 9–17), s csak ezt követi „az Egyház hierarchikus alkotmányát” leíró harmadik fejezet (nr. 18–29). Ily módon a konstitúció a megkereszteltek egyetemes papságából kiindulva dolgozta ki egyháztanát:

Az Úr Krisztus, az emberek közül választott főpap (vö. Zsid 5,1–5) az új népet »Istennek és Atyjának országává és papjaivá tette« (Jel 1,6; vö. 5,9–10). A megkereszteltek ugyanis az újjászületés és a Szentlélek kenete által lelki házzá és szent papsággá szenteltetnek, hogy a kereszteni ember minden cselekedete által lelki áldozatokat ajánljanak föl, és annak erőit hirdessék, aki a sötétségből meghívta őket csodálatos világosságára (vö. 1Pt 2,4–10). Ezért Krisztus tanítványai valamennyien az imádságban állhatatosan és együtt dicsőítve Istent (vö. ApCsel 2,42–47) adják oda önmagukat élő, szent, Istennek tetsző áldozatul (vö. Róm 12,1), és a földön mindenütt Krisztusról tanúskodjanak, s az érdeklődőknek adjanak számot az örök élet bennük élő reményéről (vö. 1Pt 3,15). (LG 10,1)

Ezzel természetesen nem szenved csorbát a felszentelt szolgálattevők sajátos szentségisége (lásd: LG 28), mindazonáltal az elkülönülés, illetve a szembehelyezés helyébe az egyetemes és a szolgálati papság közötti egység és egymásra utaltság hangsúlyozása lép:

A hívők közös papsága és a szolgálati, azaz hierarchikus papság – jóllehet nemcsak fokozatilag, hanem lényegileg különböznek egymástól – egymásra vannak rendelve; mert mindegyik a maga sajátos módján Krisztus egy papságából részesedik.

¹⁰ Ehhez lásd: GRESHAKE, G., *Priester sein in dieser Zeit. Theologie – Pastoral Praxis – Spiritualität* (Echter, Würzburg 2005) 36–37.

¹¹ „Az Egyház lényege hármasságban mutatkozik meg: Isten Igéjének hirdetése (kerygma-mar-

Akit a szolgálati papságra szenteltek föl, szent hatalom birtokában kialakítja és kormányozza a papi népet, Krisztus személyében létrehozza az eucharisztikus áldozatot, és az egész nép nevében följánlja Istennek; a hívek pedig királyi papságuk erejével részt vesznek az eucharisztikus áldozatban, és azt a szentségek felvételében, az imádságban és hálaadásban, a szent élet tanúságtételével, önmegtadással és tevékeny szeretettel gyakorolják/valósítják meg. (LG 10,2–3)

Ez azt jelenti, hogy a világi hívek és a felszentelt szolgálattevők között valós differencia áll fenn, ám ezt a keresztségben való egység hordozza. Innen fakad minden krisztushívó közös méltósága és közös küldetése. Ez a küldetés – követve a zsinati és kortárs teológia számára kedves hármasságot, mely egyébiránt XVI. Benedek pápa *Deus caritas est* kezdetű enciklikájában is visszaköszön¹¹ – az apostoli-missziós megbízatásban (*martúria*), a szeretet-szolgálatban (*diakonia*) és a szentségi szolgálatban (*leiturgia*) bomlik ki, melyeket mindenki a maga módján, keresztségi megszenteltségének, illetve hierarchikus felszenteltségének megfelelően köteles betölteni.

A Szentléleknek saját szerepe van e hárm-as-egy ajándék és feladat (*Gabe* és *Aufgabe*) beteljesítésében. Egyfelől minden szentségi kegyelem forrása, a szentségek belső cselekvő alanya a harmadik isteni Személy, s ily módon minden szolgálat, egyházi hivatal karizmatikus megalapozottsággal bír. Másfelől az Egyház mint a megkereszteltek *communio*-ja kapta meg a *missió*-t, s e kettő (közösség és küldetés) elképzelhetetlen a Lélek hatékony és cselekvő jelenléte nélkül. Ezt a szempontot jól összegzi II. János Pál pápa *Dominum et vivificantem* kezdetű enciklikájában:

Az „Egyház ideje” kezdődött el a Szentlélek eljövételével, illetőleg akkor, amikor a Szentlélek leszállt az utolsó vacsora termében összegyűltekre: az apostolokra és Máriára, Urunk Édesanyjára. Az Egyház ideje kezdődött el, amikor a kimondottan az igazság Lelkére, a Vigasztalóra vonatkozó *utalások és ígéret*ek teljes erővel és világosan beteljesedtek az apostolokban, és ezzel megszületett az Egyház. Erről szól részletesen és több helyen az Apostolok Cselekedetei, melyből kiténik, hogy az első közösségben, annak meggyőződése szerint – amint azt Szent Lukács tanúsítja –, a *Szentlélek láthatatlanul*, de mégis érzékelhető módon *átvette azok vezetését*, kik Jézus eltávozása után szívük mélyén árváknak érezték magukat. De a Szentlélek eljövetele alkalmassá tette őket a rájuk bízott feladatok elvégzésére. Úgy érezték, hogy telve vannak erővel. Ez a Szentlélek munkájának eredménye, amit folytat az Egyházban, az apostolok utódaiban is. A Szentlélek kegyelmi ajándékát az apostolok kézr-

tyria), a szentségek ünneplése (leiturgia), a szeretet szolgálata (diakónia). E három feladat kölcsönösen föltételezi egymást, és nem szakíthatók el egymástól” (nr. 25/a).

¹² Ehhez lásd: GRESHAKE, *Priester sein in dieser Zeit* 38–39.

tétellel adták tovább munkatársaiknak. Ez folytatódik a püspökszentelésben. A püspökök viszont szentségi rendjüknél fogva, a lelki adományok szent szolgálatában a bérmálás szentségével erősítik meg mindazokat, akik vízből és Szentlélekből újjászülettek. Így bizonyos értelemben a pünkösdi kegyelme mindig jelen van az Egyházban. (nr. 25, kiemelések az eredeti szövegben)

III. A II. Vatikánum utáni kor

Mint láthattuk, a *Lumen gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció összekapcsolta a hívek egyetemes papságának és a szolgálati papságnak a gondolatát. Így azonban felmerült a kérdés: ha meg szeretnénk haladni a túlzó szétválasztást a laikátus és a klérus között – amellyel az újkorban nem egyszer találkoztunk –, s hangsúlyozzuk e kettő egységét, akkor hogyan tudjuk nem szembeállítva, hanem az összetartozást megóvva (ám a különbözőséget nem kiiktatva) meghatározni a szentségi papság identitását?

Ez a kérdés azért is fontos, mert az elbizonytalanodás jelei váltak kitápnthatóvá a papság (ön)értelmezése terén. Gisbert Greshake nyomán három fő „válságócot” azonosíthatunk:¹²

- 1.) *A szacerdotális szemlélet háttérbe szorulása.* A zsinati egyháztanban a püspöki szolgálat kiemelt fontosságra tett szert: a főpásztor hordozza ugyanis a hármasszolgálat teljességét egyházmegyéjében. A papok hozzá rendelődve, a részegyház presbitériumának tagjaként részesednek a szolgálatból s az abból fakadó küldetésből. Azért kell kiemelnünk a szempontot, mert itt világosan elléptünk a barokk papság-teológiától (és lelkiségétől), amelyben a *sacerdos* mint áldozatbe-

¹³ A Trienti Zsinat papságképének ez volt a (többé-kevésbé már akkor tudatosult) Achilles-ina: hogyha a papságot teljességgel, szinte kizárólagos módon az Eucharisziából (a szentségi áldozatbemutatásból) vezetjük le, s ezen a pályán értelmezzük, akkor kérdésessé válik a püspök–pap viszony (lévén hogy az érvényes Eucharisztia bemutatására a papnak megvan a maga saját „joga”, képessége, felszenteltsége, amit egymagában, önnön személyében gyakorol mint Krisztus-reprezentáns). A Tridentinum azonban a hierarchikus egyházalkotmány mellett is síkra szállt, melyben a püspököt olyan saját jogok illetik meg, melyek alapján a teljes egyházi hivatalrend alapkövének, hivatkozási pontjának tekinthető a szolgálata. Ezért hát nem volt megengedhető, hogy a Krisztus személyében eljáró pap mint áldozatbemutató szempontja túlsúlyossá vagy egyeduralgódóvá váljon – erre azonban a barokk, majd a XIX. századi, később az antimodernista teológiában és spiritualitásban mégis sor került. Mi tette ezt lehetővé? Jelentős részben egy harmadik szempont, ami végül relativizálta a püspöki (és nem az áldozatbemutató-papi) szolgálat köré szerveződő egyházképet: ez pedig a római pápa hivatala, s ennek kapcsán a már Trientben is felmerült kérdés, miszerint a püspökök *saját* jogon, vagy a pápa által *delegált* jogkörrel kormányozzák-e a rájuk bízott egyházmegyét? A zsinattörténeti vizsgálódásokhoz és szisztematikus teológiai megfontolásokhoz lásd: FREITAG, J., *Sacramentum ordinis auf dem Konzil von Trient*

mutató egy személyben áll az oltárnál, *in persona Christi* eljárva, s identitása tulajdonképpen a püspöktől, a presbitériumtól és a részegyházról függetlenül is értelmezhető a szentségi áldozat erejében.¹³ Természetesen nem kérdőjeleződött meg sem a papság szentsége kapcsán kifejtett katolikus tanítás, sem az abból levezetett kijelentések, ugyanakkor a kérdés merőben újfajta fénytörésbe került a zsinati *communio*-egyházban, melynek papképe nem szélsőségesen áldozatbemutatásra fókuszált.

- 2.) *Új hangsúlyok a szolgálat elemei között.* A fentiekből következik, hogy a papi funkció leírása és értelmezése is új színezetet öltött. Az áldozatbemutatás szentségi szolgálata mellett erőteljes nyomatékot nyert az ígéhirdetés s az egyházban megvalósuló vezetés szolgálata is (másként fogalmazva: a liturgikus elem mellé egyenrangúként és egy méltóságúként felzárkózott a tanúságtétel [*martyria*] és a diakónia; a papi *munus* nem szoríthatja tehát háttérbe a prófétait és a királyit). Az ígéhirdetés, az Ige szolgálata kapcsán a *Dei Verbum* dogmatikus konstitúció világos iránymutatásokat fogalmaz meg.¹⁴ A vezetés terén ugyanilyen egyértelmű a *Lumen gentium* tanítása: ez se nem privilégium, se nem mások fölötti önkényes hatalomgyakorlás, hanem a szó legmélyebb értelmében evangéliumi szolgálat. Ennek gyakorlásában a papság teljességgel Isten népéhez rendelődik. „A szent hatalommal fölruházott szolgák ugyanis testvéreiknek szolgálnak, hogy mindazok, akik Isten népéből valók, s ezért valóságos keresztény méltóságnak örvendenek, szabadon és rendezetten törekedve ugyanarra a célra, eljussanak az üdvösségre” (LG 18).
- 3.) *A világhoz való viszony értelmezésének többrétegűsége.* A II. Vatikánum több helyen hivatkozik arra a belső magatartásra és viszonyulásra, amelyet az evangelizációról szóló *Evangelii nuntiandi* kezdetű szi-

(Tyrolia, Innsbruck-Wien 1991); Uő, *Schwierigkeiten und Erfahrungen mit dem »Sacramentum ordinis« auf dem Konzil von Trient*, in *Zeitschrift für Katholische Theologie* 113 (1991) 39–51; vö. GRESHAKE, *Priester sein in dieser Zeit* 34.

¹⁴ E vonatkozásban a dokumentum tanítása csúcspontjának tekinthető a következő szövegrészlet: „Az Egyház mindenkor tisztelte a Szentírást, mint magát az Úr testét is, az élet kenyerét ugyanis, főleg az Egyháznak támasz és életerő, az Egyház gyermekei hitének erő, lelkének táplálék, lelki életének tiszta és el nem apadó forrása” (DV 21). Lásd még: DV 25: „A klerikusoknak tehát, elsősorban Krisztus papjainak és a többieknek, akik mint diakonusok vagy hitoktatók törvényesen látják el az ige szolgálatát, szakadatlan buzgó olvasással és gondos tanulmányozással kell csüggeniük a szent iratokon, nehogy valamelyikük »Isten igéjének lélektelen hirdetője legyen külsőleg, mert nem hallgatója belsőleg«, holott köteles Isten igéjének gazdagságát közölni a rábízott hívekkel, kiváltképpen a szent liturgiában.”

nódu s utáni apostoli buzdítás elején így írt le VI. Pál pápa: „Csak úgy leszünk hűségesek a zsinat óhajához, ha egyrészt mindig szem előtt tartjuk hitbeli örökségünket, amelyet az egyháznak sértetlenül kell továbbadnia, másrészt mindig szem előtt tartjuk a mai embert is, és érthető és meggyőző módon állítjuk elé hitünket” (nr. 3). Ez a kettős hűség (az evangéliumhoz és a kortárs emberhez) képezi azt a keretet, amelyben a korábbi leegyszerűsítő sémák (makulátlan Egyház – bűnös világ; anygali papság – elfajzott nemzedék) nem pusztán értelmüket veszítik, de egyenesen az evangéliumi értelemmel ellenkezőnek mutatkoznak. Helyükbe a kettősség minden feszültségét magukon hordozó megfogalmazások lépnek. A papság kapcsán például ezt olvassuk a *Presbyterorum ordinis* kezdetű dekrétumban: „[A papok] nem lehetnének Krisztus szolgálói, ha nem lennének egy másik, nem evilági élet tanúi és szétosztói, de az embereknek sem lehetnének szolgálatára, ha ezek élete és körülményei idegenek maradnának számukra” (nr. 3). Ennek a kettős hűségnek krisztológiai alapja van, egészséges és helyes megélésének a mintája ugyanis Jézus Krisztus, az emberré lett Isten, aki úgy volt közöttünk, mint aki szolgál (vö. Lk 22,27): „A különbség ugyanis, melyet az Úr tett a fölszentelt szolgálk és Isten népének többi tagja között, kapcsolatot hoz magával, mert a pásztorok és a többi hívek kölcsönös összefüggésben vannak egymással; az Egyház pásztorai az Úr példáját követve szolgálnak egymásnak és a hívőknek, ők pedig szívesen működnek együtt a pásztorokkal és tanítókkal” (LG 32). Épp ezért a papi üdvösség, személyes megszentelődés útja nem a tévesen értett misztikus-elkülönítő szentség (lásd fentebb az 1.) pontot), hanem az emberközeli szolgálat: „Az életszentséget a papok sajátos módon, feladataiknak krisztusi szellemű, becsületos és fáradhatatlan teljesítésével érik el” (PO 13).

Mit mondhatunk mindennek kapcsán? Egyfelől nem kérdőjelezhető meg, hogy – Ch. Théobald más összefüggésben használt kifejezésével élve¹⁵ – a II. Vatikánum a papság témájának a *récadrage*-át (új keretbe helyezését) va-

¹⁵ Théobald úgy véli, hogy a *Veritatis splendor* és a *Fides et ratio* enciklikák (II. János Pál) az igazságról, a hitről és az észről szólva tulajdonképpen az I. és a II. Vatikánumnak (*Dei Filius* és *Dei Verbum, Gaudium et spes*) a kinyilatkoztatásra és a hitre vonatkozó tanítását foglalták új keretbe, lásd: THEOBALD, C., *La réception du concile Vatican II*. vol. I. *Accéder à la source* (Cerf, Paris 2009) 733–734. A kifejezés arra mutat rá, hogy nem pusztán tartalmi szintézisre, hanem a kérdés másfajta feltevésére, s ezáltal más keretek között megvalósuló megválaszolására került így sor, ami lehetővé tette a két zsinat közötti különbözőség vagy távolság „minimalizálását”.

¹⁶ Lásd: GRESHAKE, *Priester sein in dieser Zeit* 39.

¹⁷ „Akit a szolgálati papságra szenteltek föl, szent hatalom birtokában kialakítja és kormányozza a

lósította meg, mégpedig igen határozott és el nem tagadható irányelvek mentén haladva. Másfelől azonban az is nyilvánvaló, hogy bár élénk álltak egy paradigmaváltás építőelemei, a kifejtett és elmélyített tanítás tekintetében – H. O. Pesch véleményében osztozva¹⁶ – azt kell mondanunk, a papok a zsinat „mostohagyerekei”. Igaznak tűnik Greshake megállapítása, aki szerint a LG 10-ben nyújtott kettős-egy szemlélet, amely szorosan összekapcsolta a hívek egyetemes papságát a szolgálati papsággal,¹⁷ inkább felveti, semmint megválaszolja a kérdéseket¹⁸ (miként az az egyes, fentebb említett problematikagócok esetében jól kitapintható).

„Ki a pap?” – erre a kérdésre napjainkban a teológiai válaszok egész kavalkája próbál megfelelni. A főbb tengelyeket (egy karizma a sok közül, egyházi funkció) Gisbert Greshake röviden számba veszi,¹⁹ ugyanakkor hamar kiviláglik, hogy furcsa helyzetben találjuk magunkat: elrugaszkodtunk egy parttól, de nem értük még el a másikat. Most, a kissé viharos tengeren ezért két marokkal fogjuk az evezőt, s próbáljuk megtartani a bárkát hullámok, szélrohamok közepette. Eközben néha mintha már megpillantanánk egy fényt, az elérendő biztos kikötő képének egy részletét – mintha csak Krisztus közeledne a víztarajok tetején.

IV. A VÁLASZOK FELÉ

A fentiekben felvázolt helyzetben a tanítóhivatal természetesen nem hallgatható. Megannyi módon igyekezett rámutatni azokra a szilárd, biztos pontokra, amelyek a katolikus hitletétemény elidegeníthetetlen elemei, s ezért minden további gondolkodás, reflexió elengedhetetlen normái is egyben. II. János Pál pápasága idején több alkalommal is igyekezett kifejteni a hagyományos egyházi tanítást.²⁰ A teljesség igénye nélkül az alábbi fő pontokat emelhetjük ki:

1.) *A trienti tanítás megerősítése.* A pap Krisztust képviseli (reprezentáció-teológia), ezért a papi lelkiségnek alapvetően krisztológiai hang-

---

papi népet, Krisztus személyében létrehozza az eucharisztikus áldozatot, és az egész nép nevében fölajánlja Istennek; a hívek pedig királyi papságuk erejével részt vesznek az eucharisztikus áldozatban, és azt a szentségek felvételében, az imádságban és hálaadásban, a szent élet tanúság-tételével, önmegtagadással és tevékeny szeretettel gyakorolják/valósítják meg” (LG 10,3).

¹⁸ Lásd: GRESHAKE, *Priester sein in dieser Zeit* 39.

¹⁹ Uo. 40–51.

²⁰ E témakörben született meg a következő doktori disszertáció: GRUBER L., *A papság teológiája II. János Pál pápa tanításában* (PPKE HTK, Budapest 2006). Lásd még: Uő, *A reprezentáció (képviselés)-teológia II. János Pál papság-teológiájában*, in *Communio Nemzetközi Katolikus folyóirat* 16 (2008) 1–2/51–60.

súlyúnak kell lennie. „A pap identitásának teljes igazságát abban találja meg, hogy részesedik Krisztusban, hogy folytatja Krisztus, az új és örök Szövetség egyetlen főpapságát: a pap élő és áttetsző képe a pap Krisztusnak” (*Pastores dabo vobis*, nr. 12). „Nem »új programot« kell kitalálnunk. A program már megvan: ugyanaz, mint mindig is, az Evangélium és az élő Hagyomány öröksége. Végeredményben Krisztus köré összpontosul, őt kell megismernünk, szeretnünk, követnünk, hogy benne részesei lehessünk a Szentháromság életének, s hogy vele együtt átalakíthassuk a történelmet, mígnem beteljesedik az a menyeyei Jeruzsálemben” (*Novo Millennio ineunte*, nr. 29).

2.) *Újrafogalmazott eucharisztikus hangsúly.* Nem egyszerűen a barokk „szacerdotális” szemlélethez való visszatérésről van szó, hanem egy „eucharisztikus egyháztan” kidolgozásáról, melynek összefüggérendszerében a papság is új arccal mutatkozik meg. „Miként már más alkalommal magyaráztam, a *Krisztus személyében* kifejezés többet akar mondani annál, hogy Krisztus »nevében« vagy Krisztus »helyett«. A *személyében* azt jelenti: sajátosan és szentségi módon azonosulva az örök Főpappal, aki szerzője és alanya a saját áldozatának, melyben őt senki nem »helyettesítheti«. Azok papi szolgálata, akik a Krisztus által választott üdvrendben megkapták a papszentelést, nyilvánítja, hogy az általuk ünnepeelt Eucharisztia a *közösség lehetőségeit gyökerében meghaladó ajándék*, és nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az eucharisztikus konsekráció érvényesen kapcsolódhasson a Kereszt áldozatához és az Utolsó Vacsorához. A közösségnek, mely az Eucharisztia ünneplésére gyűlik össze, ahhoz, hogy valóban eucharisztikus közösség lehessen, föltétlenül szüksége van a fölszentelt papra, aki vezeti a közösséget. Ugyanakkor a közösség nem képes magából kiállítani a fölszentelt szolgát. A fölszentelt pap ajándék, *akit az apostolokig visszamenő püspöki jogfolytonosság révén kap a közösség.*” (*Ecclesia de Eucharistia*, nr. 29).

3.) *A hierarchikus-hivatali-szolgálati elem megerősítése.* A válságjelenségekkel szemben elkerülhetetlen a biztos pontok, a hordozó erővel bíró rendszerek, funkciók megerősítése – egyszerű emberi igazság ez, amely azonban a papság teológiája terén is érvényes. *A papi élet és szolgálat direktóriumában* ezt olvassuk: „A szolgálati papságra kiválasztott és fölszentelt hívők – jóllehet az általános papság tagjai maradnak – visszavonhatatlanul részt kapnak Krisztus egyetlen papságá-

²¹ Kiváló példa erre a következő kötet, amelyben a jelen írásunkban már többször idézett szerző nagy meggyőző erővel és igen tág spektrumon mutatja meg, hogy a szentháromságos hit hogyan hat ki az egyéni és közösségi létezés minden lehetséges dimenziójára: GRESHAKE, G., *Der dreieine Gott. Eine trinitarische Theologie* (Herder, Freiburg i.Br. 2007).

ban, az Úr és Közvetítő dimenziójában, mégpedig azért, hogy Isten egész népet megszenteljék, tanítsák és vezessék. (...) A szolgálati papság sajátosságát abban kell látnunk, hogy minden hívő rászorul Krisztus közvetítésére és uralmára, mely a szolgálati papság gyakorlásában válik láthatóvá” (nr. 6; lásd még: uo. 16–19).

Mindeközben természetesen a teológiának is folytatnia kell reflektáló útját. Az e téren tett megfontolásainknak azonban valóban „evangéliumiaknak” kell lenniük, nem engedve annak a kísértésnek, hogy a papságot lecsupasztítsuk valamiféle társadalmi-közösségi funkcióra, vagy esetleg profanizált módon modellezzük (menedzser, ügyvezető, koordinátor, közösségszervező, mentálhigiénés szakember, életvezetési tanácsadó, segítő stb.), elfeledkezve arról, hogy a felszenteltség valódi szakralitást s az evilági kereteket szétfeszítő jelenlétet is kell, hogy jelentsen – enélkül pont a szíve foszlik szét annak, ami az egyházi rend szentségének spirituális és misztikus magját képezi.

Ferenc pápa különös karizmával bír a hívő, evangéliumi, mely lelkeségről tanúskodó, mégis gyakorlatias és az élet adottságaira érzékenyen odafigyelő kijelentések megtételére. Akár azt is mondhatnánk, hogy a VI. Pál kapcsán idézett kettős hűség kiemelkedő mintája ő. Ezért az alábbiakban a további teológiai megfontolások három általunk hasznosnak és járhatónak ítélt útját tőle vett idézetekkel illusztráljuk.

1.) *Trinitas és communio*. A közösségi egyháztan elválaszthatatlan az istenmisztérium hárm-as-egy titkától. A Szentháromságra vonatkozó hitünk nem pusztán rideg vagy filozofikus tantétel, hanem valóban olyan igazság, amely életformáló erővel bír.²¹ [Az Egyház] „jóval több egy szervezett és hierarchikus intézménynél, mert elsősorban egy Isten felé úton lévő nép. Ennek a misztériuma kétségtelenül a Szentháromságban gyökerezik, de megvan a maga történeti konkrétsága egy zarándok és evangelizáló népben, mely mindig felülmúl minden, mégoly szükséges intézményes megnyilvánulást” (*Evangelii gaudium*, nr. 111). „A Szentháromság a közösségnek és a tökéletes szeretetnek az élete, forrása és célja a világegyetemnek és minden teremtménynek. De egyúttal benne rejlik az egyház modellje is.”²² Ha ez így van, akkor ennek megfelelő lelki és emberi karakternek kell kialakulnia a szolgálati papságban, hogy képessé váljon Szentháromság-képpően élni a rábízottak körében. „Egy plébánia, ahol megosztják egymással a lelki és anyagi javakat, a Szentháromságnak a visszfénye”.²³

²² FERENC, *Beszéd az Úrangyala imádságnál* (2014. június 16., Szentháromság vasárnapja), idézve a következő forrás alapján: <http://www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-kereszteny-ember-megkulonbozteto-jele-krisztusi-szeretet/> (2017. 09. 05.).

²³ Uo.

2.) A „*bárányszagú pásztor*”. Nagy feltűnést keltett Ferenc pápa, amikor így szólt a papsághoz: „Ezt kérem tőletek: olyan pásztorok legyetek, akiknek bárányszaga van.”²⁴ Sokan és sokféle módon hivatkoztak azóta erre a mondatra, erre a valóban találó és megmozgató szófordulatra, ugyanakkor fennáll a veszélye, hogy az „élményen” túl nem kerül sor e szavak pasztorálteológiai reflexiójára és recepciójára. Ehhez kiindulópontul szolgálhatna a pap „szeretettől kapott érzelmi hasonlóságának” a gondolata, melynek révén – „a Jó Pásztor tekintetével közeledve” – valódi közösségre juthat a rábízottakkal úgy a közösség, mint az egyén szintjén (vö. *Evangelii gaudium*, nr. 125). Ez elvezet a II. Vatikánum alapkijelentéséhez – „Az öröm és remény, a gyász és szorongás, mely a mai emberekben, főként a szegényekben és a szorongást szenvedőkben él, Krisztus tanítványainak is öröme és reménye, gyásza és szorongása, és nincs olyan igazán emberi dolog, amely visszhangra nem találna szívükben” (*Gaudium et spes*, nr. 1) –, amely szépen visszhangzik a brazil püspökök küldetéstudatában: „Mindennap magunkévá akarjuk tenni a brazil nép örömeit és reményeit, félelmeit és szomorúságát” (idézi: *Evangelii gaudium*, nr. 191). Úgy véljük, ennek az öselvnek az elmélkedő elmélyítése nagy segítséggel szolgálhat a papi élet és szolgálat (minden időben) kortárs karakterének megrajzolásában, hogy a pap valóban *alter Christus* legyen, hisz Krisztus sem volt más, mint „az emberekhez küldött ember”.²⁵

3.) *Strukturális reform*. A zsinat utáni korszakban több teológus és szociológus fáradozott azon, hogy felmérje az Egyház állapotát, s keresse az Isten által szándékolt, az idők jelei által mutatott, követendő utakat. Ennek során nyilvánvalóvá vált, hogy nem egyszerű „ráncfelvarráásra” van szükség, az *aggiornamento* nem merülhet ki külsődleges, formális adaptációban és akkomodációban. Sokkal mélyebbre hatoló, *struktuális* változások szükségessé.²⁶ Ferenc pápa ekként fogalmazza meg ezt az alaptételt: „Most nem elegendő az »egyszerű adminisztráció«” (*Evangelii gaudium*, nr. 25), vagyis: „Olyan missziós választásról álmodom, amely képes átformálni mindent, hogy a szokások, stílusok, időbeosztások, nyelvezetek és minden egyházi struktúra inkább a mai világ evangelizálására alkalmas csatornává váljon, mintsem az önfenntartás eszköze legyen. A struktúrák megújítását, melyet a lelkipásztori megtérés követel, csak ilyen értelemben lehet venni: úgy kell eljárni, hogy ezek a struktúrák mindinkább missziós jellegűvé váljanak. Így a rendszeres lelkipásztorkodás minden szinten kifelé terjedőbb és nyitottabb

²⁴ Magyarul idézi: <http://www.magyarurir.hu/hirek/ferenc-papa-tiz-mondata-amely-megvaltoztat-ta-vilagot-videoval> (2017. 09. 05.).

²⁵ *Epist. ad Diognetum*, VII, 4 (idézi: *Dei Verbum*, nr. 4).

legyen, a lelkipásztorkodás aktív szereplői pedig legyenek a »kilépés« szüntelen állapotában. Ekként segítse elő mindazok pozitív választát, akiknek Jézus felkínálja a barátságát” (uo. nr. 27). Úgy véljük, a pápa itt már le is fektetett olyan megkerülhetetlen (ám a hittudomány és a papság által még messze át nem gondolt, be nem fogadott és kellően végig nem vezetett) alapokat, amelyeken állva közelebb juthatunk a papság megújult teológiájának kidolgozásához. Ugyanakkor nem feledhetjük: „...a jó struktúrák akkor működnek, ha van bennük élet, mely lelkesíti, támogatja és megítéli azokat. Új élet és hiteles evangéliumi lelkület nélkül – »az Egyház saját hivatása iránti hűsége« nélkül – bármilyen új struktúra rövid idő alatt megromlik” (uo. nr. 26).

*

A 450 esztendőes Esztergomi Érseki Ósrégi Papnevelő Intézet (*Seminarium Antiquum*) a tridenti útmutatásoknak megfelelően, az adott kor legnemesebb és legszentebb célkitűzéseit követve született meg. Létezésének századai során nem csak tanúja, de megannyiszor cselekvő alanya is volt azoknak a változásoknak, amelyeknek ívéről jelen írásunkban igyekeztünk számot adni. Azt mondhatjuk tehát, hogy értékes örökséget őrzünk a Magyar Sionon. Ha tehát napjainkban újra változások és útkeresések időszakát éljük, ez semmi esetre sem rendíthet meg minket, még kevésbé adhat okot félelemre. Sokkal inkább az öröm, a bizalom, a lendület és a szentlelkies erő érzését kell felszítania bennünk, hogy hűek lehessünk az Istentől kapott hivatáshoz és küldetéshez, megőrizve, művelve és egyre elevenebb elköteleződéssel felmutatva a „kettős hűséget”, hogy az egykori növendékek átadhassák a maiaknak a legszebb kincset (*tén kalén parethékén fülaxon*, a rád, ránk bízott szép „zálogot”, vö. 2Tim 1,14) a holnap papságáért – és Egyházáért.

²⁶ Az erre vonatkozó magyar nyelvű irodalom emblematikus darabja: TOMKA F., *Intézmény és karizma az egyházban* (Márton Áron Kiadó, Budapest ³1997). Interneten is elérhető: <http://www.ppek.hu/k398.htm> (2017. 09. 05.).

Sárközy Péter

ROMA EST PATRIA OMNIUM FUITQUE

A római Szent István Körtemplom magyar emlékei

Ez a háromnyelvű (olasz, angol, magyar) kis füzet elsősorban a Rómába látogató zarándokok számára készült, de ajánljuk mindazoknak, akiket érdekel a művészettörténeti és művelődéstörténeti szempontból egyaránt igen becses templom története és művészi emlékei, különös tekintettel ezek magyar vonatkozásaira. A római Santo Stefano Rotondo immár több mint félezer éve a római magyar jelenlét egyik legfontosabb szimbóluma.

92 oldal,
puhafedeles,
Ára: 1500 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda • 1364 Budapest, Pf. 277.

TELEFON: 318-6957 • FAX: 317-0974

www.szitkonyvek.hu